

SODBA SODIŠČA (veliki senat)

z dne 10. maja 2011*(1)

„Enako obravnavanje pri zaposlovanju in delu – Splošna načela prava Unije – Člen 157 PDEU – Direktiva 2000/78/ES – Področje uporabe – Pojem ‚plačilo‘ – Izključitve – Poklicni pokojninski načrt, ki obsega dodatno pokojnino za nekdanje uslužbenca lokalne skupnosti in njihove preživele družinske člane – Metoda za izračun te pokojnine, ki je za poročene prejemnike ugodnejša kot za tiste, ki živijo v registrirani partnerski skupnosti – Diskriminacija zaradi spolne usmerjenosti“

V zadevi C-147/08,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 234 ES, ki ga je vložilo Arbeitsgericht Hamburg (Nemčija) z odločbama z dne 4. aprila 2008 in 23. januarja 2009, ki sta prispeli na Sodišče 10. aprila 2008 in 28. januarja 2009, v postopku

Jürgen Römer

proti

Freie und Hansestadt Hamburg,

SODIŠČE (veliki senat),

v sestavi V. Skouris, predsednik, A. Tizzano, J. N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot, A. Arabadžiev, D. Šváby (poročevalec), predsedniki senatov, E. Juhász, G. Arestis, A. Borg Barthet in T. von Danwitz, sodniki,

generalni pravobranilec: N. Jääskinen,

sodni tajnik: A. Calot Escobar,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za J. Römerja H. Graupner, odvetnik,
- za Freie und Hansestadt Hamburg g. Härtel, zastopnik,
- za Komisijo Evropskih skupnosti V. Kreuzschatz in J. Enegren, zastopnika,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 15. julija 2010

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago Direktive Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (UL L 303, str. 16) in splošnih načel prava Unije ter člena 141 ES (ki zdaj ustreza členu 157 PDEU) glede diskriminacije zaradi spolne usmerjenosti na področju zaposlovanja in dela.

- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med J. Römerjem in Freie und Hansestadt Hamburg glede zneska dodatne pokojnine, do katerega je prvi upravičen.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 V uvodnih izjavah 13 in 22 Direktive 2000/78 je navedeno:

„(13) Ta direktiva se ne uporablja v zvezi s sistemi socialnega zavarovanja in socialnega varstva, katerih ugodnosti [se] ne štejejo za dohodek [plačilo] v smislu opredelitve tega pojma, ki velja pri uporabi člena 141 [ES] [...]

[...]

(22) Ta direktiva ne vpliva na nacionalne predpise glede zakonskega stanu in ugodnosti, ki temeljijo na njem.“

- 4 Člen 1 Direktive 2000/78 določa:

„Namen te direktive je opredeliti splošni okvir boja proti diskriminaciji zaradi vere ali prepričanja, hendikepiranosti, starosti ali spolne usmerjenosti pri zaposlovanju in delu, zato da bi v državah članicah uresničevali načelo enakega obravnavanja.“

- 5 Člen 2 te direktive določa:

„1 V tej direktivi načelo enakega obravnavanja pomeni, da ne obstaja nikakršna neposredna ali posredna diskriminacija zaradi katerega od razlogov iz člena 1.

2. V smislu odstavka 1:

a) se šteje, da gre za neposredno diskriminacijo, kadar je, je bila ali bi bila oseba obravnavana manj ugodno kakor neka druga v primerljivi situaciji zaradi katerega od razlogov iz člena 1;

b) se šteje, da gre za posredno diskriminacijo, kadar je zaradi kakšne navidez nevtralne določbe, merila ali prakse neka oseba določene vere ali prepričanja, ki ima določen hendikep ali je določene starosti ali spolne usmerjenosti, v primerjavi z drugimi v slabšem položaju, razen če:

i) tako določbo, merilo ali prakso objektivno upravičuje legitimni cilj in je način uresničevanja tega cilja primeren in nujen; [...]

[...]“

- 6 Člen 3 te direktive določa:

„1. V mejah pristojnosti, ki so prenesene na Skupnost, se ta direktiva uporablja za vse osebe, bodisi v javnem bodisi v zasebnem sektorju, vključno z javnimi telesi, kar zadeva:

[...]

c) zaposlitev in delovne pogoje, vključno z odpustitvijo in plačilom;

[...]

3. Ta direktiva se ne uporablja v zvezi s plačili kakršne koli vrste iz državnih programov, vključno s sistemom socialne varnosti ali socialnega zavarovanja.

[...]"

- 7 V skladu s členom 18, prvi odstavek, Direktive 2000/78 so morale države članice načeloma sprejeti zakone in druge predpise, potrebne za uskladitev s to direktivo, najpozneje do 2. decembra 2003 ali pa zaupati, kar zadeva določbe v zvezi s kolektivnimi pogodbami, izvajanje te direktive socialnim partnerjem, pri čemer so morale zagotoviti, da so bile te določbe prenesene do istega datuma.

Nacionalno pravo

Temeljni zakon

- 8 Člen 6(1) temeljnega zakona Zvezne republike Nemčije (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, v nadaljevanju: temeljni zakon) določa: „Država posebej varuje zakonsko zvezo in družino.“

Zakon o registrirani partnerski skupnosti

- 9 Člen 1(1) zakona o registrirani partnerski skupnosti (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft) z dne 16. februarja 2001 (v nadaljevanju: LPartG) v zvezi z obliko in pogoji za sklenitev takega partnerstva določa:

„Osebi istega spola skleneta življenjsko partnersko skupnost, ko obojestransko, osebno in v prisotnosti drug drugega izjavita, da želita skupaj tvoriti dosmrtno partnersko skupnost (življenjski partnerici ali življenjska partnerja). Izjavi ne moreta biti pogojni ali časovno omejeni. Izjavi imata posledice, če sta podani pred pristojnim organom. [...]"

- 10 Člen 2 LPartG določa:

„Življenjska partnerja sta dolžna skrbeti drug za drugega, si medsebojno pomagati in ustvariti skupno življenje. Drug do drugega imata odgovornost.“

- 11 Člen 5 tega zakona določa:

„Življenjska partnerja sta dolžna z delom in s svojim premoženjem primerno kriti potrebe življenjske skupnosti. Smiselno se uporabljata člena 1360a in 1360b državlanskega zakonika [(Bürgerliches Gesetzbuch, v nadaljevanju: BGB)].“

- 12 Člen 11(1) tega zakona, ki se nanaša na posledice partnerstva, določa:

„Življenjski partner se šteje za družinskega člana drugega življenjskega partnerja, če ni določeno drugače.“

- 13 Zakon o spremembi prava o življenjskem partnerstvu (Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts) z dne 15. decembra 2004 (v nadaljevanju: zakon z dne 15. decembra 2004), ki je začel veljati 1. januarja 2005, je spremenil LPartG in status življenjskega partnerstva še bolj približal statusu zakonske zveze. Natančneje, določena je bila kompenzacijska delitev pokojninskih pravic v primeru prenehanja partnerske skupnosti, kot to velja za zakonce v primeru razveze (člen 20 LPartG). Poleg tega je bila zakonska ureditev pokojninskega zavarovanja spremenjena zato, da lahko registrirani partnerji tako kot zakonci prejemajo vdovsko pokojnino, tudi če je partner umrl pred 1. januarjem 2005 (člen 46(4) knjige VI zakonika o socialnem varstvu (Sozialgesetzbuch)).

Določbe, ki se v Land Hamburg uporabljajo za področje socialnega varstva

- 14 Člen 1 zakona Land Hamburg o dodatnem zavarovanju (Hamburgisches Zusatzversorgungsgesetz) z dne 7. marca 1995 (v nadaljevanju: HmbZVG) določa, da se uporablja za zaposlene pri Freie und Hansestadt Hamburg in osebe, ki jim mora Freie und Hansestadt Hamburg izplačevati pokojnino v smislu člena 2 (upravičenci do pokojnine). V skladu s členom 2 se pokojnina podeli v obliki starostne pokojnine (členi od 3 do 10) ali družinske pokojnine (členi od 11 do 19). V skladu s členoma 2a in 2c HmbZVG, osebe, ki jih to mesto zaposluje, prispevajo k stroškom pokojnine s prispevki po izhodiščni stopnji 1,25 % obdavčljivega prihodka, ki se odvedejo pred izplačilom dohodka. V skladu s členom 2c se obveznost plačevanja prispevka začne z datumom sklenitve delovnega razmerja in konča z datumom njegovega prenehanja.
- 15 Člen 6 HmbZVG določa, da mesečni znesek pokojnine znaša 0,5 % dohodkov, ki se upoštevajo pri izračunu pokojnine, za vsako dopolnjeno leto zaposlitve, ki daje pravico do pokojnine.
- 16 Plačila, ki se upoštevajo pri izračunu pokojnine, so podrobneje opredeljena v členu 7 HmbZVG, obdobja zaposlitve, ki dajejo pravico do pokojnine, in tista, ki so iz tega izključena, pa so opredeljena v členu 8 tega zakona.
- 17 Člen 29 HmbZVG vsebuje prehodne določbe glede upravičencev do pokojnine iz člena 1(1), drugi stavek, tega zakona, za katere se je uporabljala prej veljavna zakonodaja. V skladu z odstavkom 1, točka 1, tega člena 29 v zvezi s točko 5 tega odstavka ti upravičenci do pokojnine z odstopanjem med drugim od člena 6(1) in (2) tega zakona še naprej prejemajo pokojnino, enako tisti, ki so jo prejeli za julij 2003, ali pokojnino, do katere bi bili na podlagi člena 29(1), točki 2 in 4, upravičeni za december 2003.
- 18 Zadevno področje je prej urejal zakon Land Hamburg o dodatnih starostnih in družinskih pokojninah uslužbencev Freie und Hansestadt Hamburg (Erstes Ruhegeldgesetz der Freien und Hansestadt Hamburg, v nadaljevanju: prvi RGG). Člen 10(6) tega zakona določa:
- „Teoretični neto prejemek, ki se upošteva pri izračunu pokojnine, se določi tako, da se od plačil, ki se upoštevajo pri izračunu pokojnine, odšteje (člen 8)
1. pri prejemniku, ki je na dan začetka izplačevanja pokojnine (člen 12(1)) poročen in ne živi trajno ločeno, ali pri prejemniku, ki ima na ta dan pravico do prejemanja družinskih prejemkov ali temu ustrezajočih prejemkov, znesek, ki bi ga bilo treba po davčnem razredu III/0 plačati kot davek na plačo [razen tistega dela, ki se plača Cerkvi (Kirchenlohnsteuer)],
 2. pri drugih prejemnikih, znesek, ki bi ga bilo treba na dan, ko se je začelo izplačevanje pokojnine, po davčnem razredu I plačati kot davek na plačo [razen tistega dela, ki se plača Cerkvi (Kirchenlohnsteuer)] [...]“
- 19 V skladu s členom 8(10), zadnji stavek, prvega RGG je treba, če so pogoji iz člena 10(6), točka 1, prvega RGG izpolnjeni šele po začetku izplačevanja pokojnine, na zahtevo zadevne osebe davčni razred III/0 uporabljati od tega datuma.
- 20 Znesek, ki ga je treba iz naslova davka na plače odšteti, je za davčni razred III/0 precej nižji od tistega, ki ga je treba odšteti za davčni razred I.

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

- 21 Stranki sta v sporu glede zneska pokojnine, do katerega je od novembra 2001 upravičena tožeča

stranka iz postopka v glavni stvari, J. Römer.

- 22 J. Römer je od leta 1950 do nastopa njegove nezmožnosti za delo 31. maja 1990 delal kot upravni delavec pri toženi stranki iz postopka v glavni stvari, Freie und Hansestadt Hamburg. Od leta 1969 je neprekinjeno živel z g. U. Tožeča stranka iz postopka v glavni stvari in njen partner sta 15. oktobra 2001 v skladu z LPartG sklenila registrirano partnersko skupnost. J. Römer je o tem z dopisom z dne 16. oktobra 2001 obvestil svojega delodajalca. Z drugim dopisom z dne 28. novembra 2001 je zaprosil za ponovni izračun dodatne pokojnine, ki se mu je izplačevala, z uporabo ugodnejšega odbitka od plače na podlagi davčnega razreda III/0, in sicer po navedbah predložitvenega sodišča z učinkom od 1. avgusta 2001. Tožeča stranka iz postopka v glavni stvari pa v svojih stališčih trdi, da je zahtevala, da se to zvišanje njene pokojnine izvede šele s 1. novembrom 2001.
- 23 Freie und Hansestadt Hamburg je z dopisom z dne 10. decembra 2001 obvestilo J. Römerja o zavrnitvi spremembe izračuna zadevne pokojnine, ker se v skladu s členom 10(6), točka 1, prvega RGG znesek pokojnine lahko izračuna ob upoštevanju davčnega razreda III/0 samo za prejemnike, ki so poročeni in ne živijo trajno ločeno, ter prejemnike, ki imajo pravico do družinskih prejemkov ali drugih, temu ustrezajočih prejemkov.
- 24 Pokojnina, ki se je od septembra 2001 mesečno izplačevala J. Römerju, je v skladu z „informacijo o pokojninskih pravicah“ Freie und Hansestadt Hamburg z dne 2. septembra 2001 na podlagi plačila, ki je bilo zmanjšano za znesek, ki ga je bilo treba odvesti za davek na plače v skladu z davčnim razredom I, znašala 1204,55 DEM (615,88 EUR). Po izračunih tožeče stranke, ki jim njen nekdanji delodajalec ne nasprotuje, naj bi bila ta mesečna pokojnina, če bi se za določitev zneska zadevne pokojnine uporabil davčni razred III/0, septembra 2001 višja za 590,87 DEM (302,11 EUR).
- 25 Spor je bil predložen predložitvenemu sodišču. J. Römer meni, da ima pravico, da je pri izračunu pokojnine v skladu s členom 10(6), točka 1, prvega RGG obravnavan kot upravičenec, ki je poročen in ne živi trajno ločeno. Navaja, da je treba pogoj „upravičenca, ki je poročen in ne živi trajno ločeno“, iz navedenega člena razlagati tako, da zajema tudi upravičence, ki so sklenili registrirano partnersko skupnost v skladu z LPartG.
- 26 J. Römer meni, da njegova pravica, da je obravnavan enako kot prejemniki, ki so poročeni in ne živijo trajno ločeno, vsekakor izhaja iz Direktive 2000/78. Navaja tudi, da se navedena direktiva glede na to, da ni bila prenesena v nacionalno pravo v roku, ki ga določa njen člen 18, to je do 2. decembra 2003, za toženo stranko iz postopka v glavni stvari uporablja neposredno.
- 27 Freie und Hansestadt Hamburg navaja, da izraza „poročen“ iz člena 10(6), točka 1, prvega RGG ni mogoče razlagati tako, kot predlaga J. Römer. V bistvu se sklicuje na to, da člen 6(1) temeljnega zakona zagotavlja posebno državno varstvo zakonske zveze in družine. Po mnenju Freie und Hansestadt Hamburg naj bi obstajala vzporednica med vprašanjem skupnega obdavčenja in možnostjo fiktivne uporabe davčnega razreda III/0 pri izračunu dodatnih pokojnin, ki se izplačujejo na podlagi prvega RGG. Navaja, da so finančni viri, s katerimi bodo zadevne osebe mesečno razpolagale za kritje tekočih življenjskih potreb, odvisni tako od skupne obdavčitve v obdobju aktivnega življenja kot fiktivne uporabe davčnega razreda III/0 pri izračunu pokojnin. Cilj ugodnosti, ki jo imajo osebe z družino ali tiste, ki bi jo lahko imele, naj bi bil nadomestitev dodatnega finančnega bremena, ki naj bi ga to pomenilo.
- 28 Arbeitsgericht Hamburg (delovno sodišče v Hamburgu) je v teh okoliščinah s sklepom z dne 4. aprila 2008, ki je bil dopolnjen s sklepom z dne 28. januarja 2009 prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:

„1. Ali gre pri izplačevanju dodatnih pokojnin nekdanjim uslužbencem oziroma zaposlenim pri Freie und Hansestadt Hamburg in njihovim preživelim svojcem, ki je bilo urejeno s

[prvim RGG], za ‚plačil[a] [...] iz državnih programov, vključno s sistemom socialne varnosti ali socialnega zavarovanja‘ v smislu člena 3(3) [Direktive 2000/78], zaradi česar se navedena direktiva ne uporabi na področju uporabe prvega RGG?

2. [a)] V primeru nikalnega odgovora na zgornje vprašanje: Ali so določbe prvega RGG, ki glede višine osnove za odmero pokojnine razlikujejo med prejemniki pokojnin, ki so sklenili zakonsko zvezo, in vsemi drugimi prejemniki pokojnin, pri čemer privilegirajo prejemnike pokojnin, ki so sklenili zakonsko zvezo – v primerjavi z osebami, ki so z osebo istega spola sklenile registrirano partnersko skupnost na podlagi [LPartG] – v smislu uvodne izjave 22 Direktive 2000/78 ‚nacionalni predpis glede zakonskega stanu [ali] ugodnosti, ki temeljijo na njem‘?
- [b)] V primeru pritrdilnega odgovora na zgornje vprašanje: Ali se zaradi tega Direktiva 2000/78 ne uporabi glede navedenih določb prvega RGG, čeprav sama direktiva ne vsebuje omejitve področja njene uporabe, ki bi ustrezala [omenjeni] uvodni izjavi 22?
3. V primeru nikalnega odgovora na prvi ali drugi del drugega vprašanja: Ali člen 10(6) prvega RGG, v skladu s katerim se prejemnikom, ki so poročeni in ne živijo trajno ločeno, pokojnina izračuna ob upoštevanju (za davčnega zavezanca ugodnejšega) davčnega razreda III/0, drugim prejemnikom pokojnine pa ob upoštevanju (za davčnega zavezanca manj ugodnega) davčnega razreda I, glede prejemnika pokojnine, ki živi v [registrirani] istospolni partnerski skupnosti in ne živi trajno ločeno od svojega partnerja, krši povezane določbe členov 1, 2 in 3(1)(c) Direktive 2000/78?
4. V primeru pritrdilnega odgovora na prvo vprašanje ali drugi del drugega vprašanja oziroma nikalnega odgovora na tretje vprašanje: Ali člen 10(6) prvega RGG glede na določbe, omenjene v tretjem vprašanju, ali na njihove pravne posledice krši člen 141 ES ali kakšno splošno načelo prava Skupnosti?
5. [a)] V primeru pritrdilnega odgovora na tretje ali četrto vprašanje: Ali lahko zato, dokler člen 10(6) prvega RGG ne bo spremenjen v smislu odprave spornega neenakega obravnavanja, tudi prejemnik pokojnine, ki živi v registrirani partnerski skupnosti [in ne živi trajno ločeno od partnerja], zahteva, da je pri izračunu [dodatne] pokojnine obravnavan kot prejemnik, ki je poročen in ne živi trajno ločeno od zakonca?
- [b)] Če je odgovor pritrdilen, ali velja to – v primeru uporabe Direktive 2000/78 in pritrdilnega odgovora na tretje vprašanje – že pred potekom roka za prenos iz člena 18(1) Direktive 2000/78?
6. V primeru pritrdilnega odgovora na peto vprašanje: Ali to v skladu z razlogi iz sodbe [z dne 17. maja 1990] v zadevi Barber (C-262/88[, Recueil, str. I-1889]) velja z omejitvijo, da je treba enako obravnavanje upoštevati za izračun [dodatne] pokojnine le v zvezi s tistimi deleži pokojnine, ki jih je prejemnik pokojnine prislužil po 17. maju 1990?“
7. Če bi Sodišče ugotovilo obstoj neposredne diskriminacije:
 - a) Kakšen pomen je treba nameniti dejstvu, da na eni strani tako temeljni zakon [...] kot pravo Skupnosti nalagata spoštovanje načela enakega obravnavanja, na drugi strani pa pravo Zvezne republike Nemčije določa, da država posebej varuje zakonsko zvezo in družino glede na ustavnopravni pomen, ki jima ga izrecno priznava člen 6(1) temeljnega zakona?
 - b) Ali je neposredno diskriminatorna določba kljub besedilu Direktive [2000/78] lahko

upravičena, ker sledi drugemu cilju iz notranjega prava [zadevne] države članice, in ne iz prava Skupnosti? Če je tako, ali ima lahko ta drugi cilj prava države članice preprosto prednost pred načelom enakega obravnavanja?

- c) V primeru nikalnega odgovora na prejšnje vprašanje: Na podlagi katerega pravnega merila bi bilo mogoče odločiti, kako je treba v takem primeru zagotoviti ravnovesje med skupnostnim načelom enakega obravnavanja in tem drugim pravnim ciljem notranjega prava države članice? Ali tudi glede tega veljajo pogoji iz člena 2(2)(b)(i) Direktive [2000/78] v zvezi z dovoljenimi oblikami posredne diskriminacije, namreč, da mora diskriminatorno ureditev objektivno upravičevati legitimen cilj ter da mora biti način uresničevanja tega cilja primeren in nujen?
- d) Ali določba, kot je člen 10(6) prvega RGG, izpolnjuje pogoje zakonitosti iz prava Skupnosti, opredeljene v odgovoru na prejšnje vprašanje? Ali te pogoje izpolnjuje samo zaradi posebne določbe nacionalnega prava, ki ji ne ustreza nobena določba prava Skupnosti, to je člen 6(1) temeljnega zakona?“

Vprašanja za predhodno odločanje

Prvo in drugo vprašanje

- 29 S prvim in drugim vprašanjem, na katera je treba odgovoriti skupaj, predložitveno sodišče v bistvu sprašuje, ali dodatne pokojnine, kot so tiste, ki se izplačujejo na podlagi prvega RGG nekdanjim uslužbencem Freie und Hansestadt Hamburg in njihovim preživelim družinskim članom, ne spadajo na področje uporabe *ratione materiae* Direktive 2000/78 zaradi člena 3(3) ali uvodne izjave 22 te direktive.
- 30 Iz predložitvene odločbe je razvidno, da ti prejemki predstavljajo plačilo v smislu člena 157 PDEU.
- 31 Najprej, predložitveno sodišče glede člena 3(3) Direktive 2000/78 sprašuje, natančneje, ali okoliščina, da se glede na besedilo te določbe ta direktiva „ne uporablja v zvezi s plačili kakršne koli vrste iz državnih programov“, pomeni, da je treba za zadevni pokojninski načrt kot državni program šteti, da ne spada na področje uporabe te direktive.
- 32 Glede tega zadošča opozoriti na to, da je Sodišče odločilo, da je treba področje uporabe Direktive 2000/78 ob upoštevanju členov 3(1)(c) in (3) v povezavi z uvodno izjavo 13 te direktive razumeti tako, da ne zajema sistemov socialnega zavarovanja in socialnega varstva, katerih ugodnosti se ne štejejo za plačilo v smislu opredelitve tega pojma, ki velja pri uporabi člena 157 PDEU, niti za kakršna koli izplačila države, katerih cilj je možnost do zaposlitve ali ohranitev zaposlitve (sodba z dne 1. aprila 2008 v zadevi Maruko, C-267/06, ZOdl., str. I-1757, točka 41).
- 33 Iz tega sledi, da člena 3(3) Direktive 2000/78 ni mogoče razlagati tako, da dodatna pokojnina, ki se izplačuje iz državnega programa in je plačilo v smislu člena 157 PDEU, ne spada na področje uporabe te direktive.
- 34 Dalje, glede uvodne izjave 22 Direktive 2000/78, v skladu s katero „ta direktiva ne vpliva na nacionalne predpise glede zakonskega stanu in ugodnosti, ki temeljijo na njem“, zadošča opozoriti, da je Sodišče glede obsega te uvodne izjave že odločilo v točkah 58, 59 in 60 zgoraj navedene sodbe Maruko.
- 35 Kot je razvidno iz te sodbe, ker je dodatna pokojnina, kot je ta v postopku v glavni stvari, opredeljena kot „plačilo“ v smislu člena 157 PDEU in ker se zanjo uporablja Direktiva 2000/78,

uvodna izjava 22 te direktive ne more porajati pomislekov o uporabi te direktive (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Maruko, točka 60).

36 Iz prej navedenega izhaja, da je treba na prvo in drugo vprašanje odgovoriti, da je treba Direktivo 2000/78 razlagati tako, da z njenega področja uporabe *ratione materiae* niti zaradi člena 3(3) niti zaradi uvodne izjave 22 te direktive niso izključene dodatne pokojnine, kot so te, ki se na podlagi prvega RGG izplačujejo nekdanjim uslužbencem Freie und Hansestadt Hamburg in njihovim preživelim družinskim članom, ki so plačilo v smislu člena 157 PDEU.

Tretje in sedmo vprašanje

37 S tretjim in sedmim vprašanjem, ki ju je treba obravnavati skupaj, predložitveno sodišče v bistvu sprašuje, ali povezane določbe členov 1, 2 in 3(1)(c) Direktive 2000/78 nasprotujejo določbi, kot je člen 10(6) prvega RGG, na podlagi katere je dodatna pokojnina, ki se izplačuje prejemniku, ki je sklenil zakonsko zvezo, ugodnejša od tiste, ki se izplačuje prejemniku, ki je sklenil registrirano partnersko skupnost z osebo istega spola, saj naj bi taka določba predstavljala neposredno ali posredno diskriminacijo zaradi spolne usmerjenosti. Po drugi strani pa sprašuje, ali in v kakšnih okoliščinah lahko cilj, ki mu sledi država članica, kot je varstvo zakonske zveze iz člena 6(1) temeljnega zakona, upraviči neposredno diskriminacijo zaradi spolne usmerjenosti.

38 Najprej je treba opozoriti, da v okviru sedanjega stanja prava Unije zakonodaja glede osebnega stanu oseb spada v pristojnost držav članic. Vendar je v skladu s členom 1 Direktive 2000/78 njen cilj boj proti določenim vrstam diskriminacije, med katerimi je tudi diskriminacija zaradi spolne usmerjenosti, na področju zaposlovanja in dela zaradi uresničevanja načela enakega obravnavanja v državah članicah.

39 Člen 2 te direktive določa, da „načelo enakega obravnavanja“ pomeni, da ne obstaja nikakršna neposredna ali posredna diskriminacija iz katerega od razlogov iz člena 1 iste direktive.

40 V skladu s členom 2(2)(a) Direktive 2000/78 se šteje, da gre za neposredno diskriminacijo, kadar je oseba obravnavana manj ugodno kakor neka druga v primerljivem položaju iz katerega od razlogov iz člena 1 iste direktive.

41 Iz tega izhaja, da se za obstoj neposredne diskriminacije predpostavlja, na prvem mestu, da sta obravnavana položaja primerljiva.

42 Glede tega je, kot je razvidno iz zgoraj navedene sodbe Maruko (točke od 67 do 73), treba poudariti, prvič, da se ne zahteva, da sta položaja enaka, ampak le to, da sta primerljiva, in drugič, preizkus primerljivosti ne sme biti splošen in abstrakten, ampak specifičen in konkreten glede na zadevno dajatev. V tej sodbi, ki se je nanašala na zavrnitev vdovske pokojnine partnerju pokojnega zavarovanca v okviru poklicnega pokojninskega načrta, Sodišče ni opravilo splošne primerjave zakonske zveze in registriranega partnerstva v nemškem pravu, temveč je na podlagi analize nemškega prava, ki jo je podalo sodišče, ki je vložilo predlog za sprejetje predhodne odločbe, v skladu s katero se v nemškem pravu ureditev tega partnerstva postopno približuje ureditvi, ki velja za zakonsko zvezo, poudarilo, da je to partnerstvo izenačeno z zakonsko zvezo glede vdovske pokojnine.

43 Zato je treba primerjavo položajev opreti na analizo, ki je osredotočena na pravice in obveznosti zakoncev in registriranih partnerjev, kot izhajajo iz nacionalnih določb, ki se uporabljajo in so upoštevne z vidika pogojev za pridobitev dajatve, ki je predmet obravnave v postopku v glavni stvari, in ne na preverjanje, ali je nacionalno pravo na splošno in v celoti pravno izenačilo registrirano partnerstvo in zakonsko zvezo.

44 V zvezi s tem iz podatkov v predložitveni odločbi izhaja, da je Zvezna republika Nemčija po

letu 2001, ko je začel veljati LPartG, prilagodila svoj pravni red, da bi omogočila osebam istega spola živeti v formalno sklenjeni dosmrtni skupnosti medsebojne pomoči in podpore. Ob tem, da se je odločila, da tem osebam ne bo dala možnosti skleniti zakonsko zvezo, ki je ostala pridržana osebam različnega spola, je za osebe istega spola sprejela drugačno ureditev, in sicer življenjsko partnersko skupnost, katere ureditev se je postopoma izenačila z ureditvijo zakonske zveze.

- 45 Predložitveno sodišče pri tem opozarja, da je sprememba LPartG z zakonom z dne 15. decembra 2004 prispevala k postopnemu približanju ureditve, določene za življenjsko partnersko skupnost, ureditvi, ki velja za zakonsko zvezo. Po presoji tega sodišča ni več znatne pravne razlike med tema stanovoma, kot sta urejena v nemškem pravnem redu. Glavna preostala razlika je v tem, da se za zakonsko zvezo zahteva, da sta zakonca različnega spola, medtem ko se za registrirano partnerstvo zahteva, da sta partnerja istega spola.
- 46 Drugače od dajatve, ki je bila predmet obravnave v zadevi, v kateri je bila izdana prej navedena sodba Maruko, in sicer vdovska pokojnina, je v tej zadevi predmetna dajatev dodatna pokojnina, ki jo Freie und Hansestadt Hamburg izplačuje enemu od nekdanjih uslužbencev. Poleg tega ni sporno, da uporaba ureditve Land Hamburg, ki je predmet obravnave v postopku v glavni stvari, ne zahteva le, da je upravičenec poročen, temveč tudi to, da ni trajno ločen od zakonca. Cilj te ureditve je, da zadevni osebi – posredno pa tudi osebam, ki z njo živijo – ob upokojitvi zagotovi nadomestni prihodek.
- 47 Glede tega je iz navedb v predložitveni odločbi razvidno, da čeprav je zakon z dne 15. decembra 2004 glede nekaterih vprašanj, kot so pravica do družinske pokojnine, okreplil izenačevanje pravnega statusa partnerske skupnosti in zakonske zveze, ostane dejstvo, da je LPartG že v prvotni različici v členih 2 in 5 določal, da sta življenjska partnerja dolžna skrbeti drug za drugega, si medsebojno pomagati ter z delom in s svojim premoženjem primerno kriti potrebe življenjske skupnosti, kot velja tudi za zakonca med njunim skupnim življenjem.
- 48 Torej imajo take obveznosti od začetka veljavnosti prvotne različice LPartG tako skupaj živeči partnerji kot tudi zakonci.
- 49 Na drugem mestu, glede merila manj ugodne obravnave zaradi spolne usmerjenosti iz spisa predloženega Sodišču izhaja, da bi bila dodatna pokojnina J. Römerja zaradi uporabe člena 8(10), zadnji stavek, prvega RGG višja, če bi oktobra 2001 sklenil zakonsko zvezo, namesto registrirane partnerske skupnosti z moškim.
- 50 Vendar kot je generalni pravobranilec ugotovil v točki 99 sklepnih predlogov, naj to ugodnejše obravnavanje ne bi bilo povezano niti z dohodki oseb v zakonski zvezi, niti z obstojem otrok, niti z drugimi dejavniki, kot so tisti v zvezi z ekonomskimi potrebami zakonca.
- 51 Poleg tega je razvidno, da stan ni vplival na prispevke zadevne osebe za dajatev iz postopka v glavni stvari med njeno delovno dobo, saj je morala k pokojnini prispevati po enaki stopnji kot njeni poročeni sodelavci.
- 52 Zato je treba na tretje in sedmo vprašanje odgovoriti, da povezane določbe členov 1, 2 in 3(1) (c) Direktive 2000/78 nasprotujejo nacionalni določbi, kot je člen 10(6) prvega RGG, v skladu s katero upravičenec, ki je v partnerski skupnosti, prejema dodatno pokojnino, ki je nižja od tiste, ki se izplačuje upravičencu, ki je poročen in ne živi trajno ločeno, če
- lahko v zadevni državi članici zakonsko zvezo sklenejo samo osebe različnega spola in poleg nje obstaja partnerska skupnost, kot je ta, ki jo ureja LPartG, ki je pridržana za osebe istega spola, in
 - obstaja neposredna diskriminacija zaradi spolne usmerjenosti, zato ker je v nemškem

pravu zadevni življenjski partner glede predmetne pokojnine pravno in dejansko v primerljivem položaju kot zakonec. Presoja primerljivosti je v pristojnosti predložitvenega sodišča in se mora osredotočiti na pravice in obveznosti zakoncev na eni strani ter oseb v partnerski skupnosti na drugi strani, kot so urejene v okviru ustrežajočih institutov in ki so upoštevne glede na cilj in pogoje za pridobitev zadevne dajatve.

Peto vprašanje

- 53 S tem vprašanjem predložitveno sodišče v bistvu sprašuje, prvič, ali bi lahko tožeča stranka iz postopka v glavni stvari v primeru, da bi Sodišče potrdilo, da njen slabši položaj pomeni kršitev prava Unije, zahtevala, da je obravnavana enako kot prejemniki, ki so poročeni in niso trajno ločeni, in to še preden bi se člen 10(6) prvega RGG spremenil, zato da bi bil združljiv s tem pravom, saj Freie und Hansestadt Hamburg ni zasebnopravni delodajalec, ampak javna lokalna skupnost, ki je z vidike te določbe tako delodajalec kot zakonodajalec.
- 54 V skladu z ustaljeno sodno prakso ima nacionalno sodišče, ki v okviru svojih pristojnosti uporablja določbe prava Unije, dolžnost zagotoviti popolno učinkovanje teh določb, pri čemer lahko po potrebi odloči, da ne bo uporabilo neskladnih določb nacionalne zakonodaje, tudi naknadno, ne da bi mu bilo treba zahtevati ali čakati predhodno odpravo te določbe po zakonodajni poti ali kakšnem drugem ustavnem postopku (sodba z dne 19. novembra 2009 v zadevi Filipiak, C-314/08, ZOdl., str. I-11049, točka 81 in navedena sodna praksa).
- 55 Poleg tega, če so izpolnjeni pogoji, ki se zahtevajo za to, da se posamezniki pred nacionalnimi sodišči lahko sklicujejo na direktivo v postopkih zoper državo, lahko to storijo ne glede na status, v katerem država deluje, torej kot delodajalec ali javni organ (sodba z dne 18. novembra 2010 v združenih zadevah Georgiev, C-250/09 in C-268/09, še neobjavljena v ZOdl., točka 70).
- 56 Iz tega sledi, da če določba, kot je člen 10(6) prvega RGG, ustvarja diskriminacijo v smislu člena 2 Direktive 2000/78, lahko posameznik pravico do enakega obravnavanja zoper lokalno skupnost uveljavlja, ne da bi moral čakati, da to določbo nacionalni zakonodajalec uskladi s pravom Unije, saj je to pravo primarno (glej v tem smislu sodbo z dne 12. januarja 2010 v zadevi Petersen, C-341/08, ZOdl., str. I-47, točka 81, in zgoraj navedeno sodbo Georgiev, točka 73).
- 57 Drugič, predložitveno sodišče sprašuje, od kdaj je treba zagotoviti enako obravnavanje. Glede tega je najprej treba ugotoviti, da če je podana diskriminacija v smislu Direktive 2000/78, tožeča stranka v postopku v glavni stvari na podlagi te direktive ne more imeti enakih pravic v zvezi z dodatno pokojnino iz postopka v glavni stvari kot poročeni prejemniki pred potekom roka, ki ga imajo države članice za prenos te direktive.
- 58 Glede tega roka je treba ugotoviti, da čeprav si je Zvezna republika Nemčija, kot je bilo med drugim ugotovljeno v sodbi z dne 22. novembra 2005 v zadevi Mangold (C-144/04, ZOdl., str. I-9981, točka 13), v skladu s členom 18, drugi odstavek, Direktive 2000/78 za prenos te direktive vzela še dodatno obdobje treh let, in sicer od 2. decembra 2003, ta možnost zadeva le diskriminacijo zaradi starosti ali hendikepiranosti. Zato se je rok za prenos določb Direktive 2000/78, ki se nanašajo na diskriminacijo zaradi spolne usmerjenosti, za Zvezno republiko Nemčijo kot za druge države članice iztekel 2. decembra 2003.
- 59 Nazadnje je treba glede obdobja med registracijo partnerske skupnosti iz postopka v glavni stvari, in sicer 15. oktobra 2001, in iztekom roka za prenos Direktive 2000/78 opozoriti, da je Svet Evropske unije na podlagi člena 13 ES sprejel Direktivo 2000/78, s katero se po mnenju Sodišča ne uzakonja načelo enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu – to izvira iz mednarodnih instrumentov in iz ustavnih tradicij, skupnih državam članicam – temveč je njen

namen na tem področju zgolj opredeliti splošni okvir boja proti diskriminaciji na različnih podlagah (glej zgoraj navedeno sodbo Mangold, točka 74, in sodbo z dne 19. januarja 2010 v zadevi Küçükdeveci, C-555/07, ZOdl., str. I-365, točka 20), med katerimi je spolna usmerjenost.

- 60 Kljub temu mora zato, da bi se načelo prepovedi diskriminacije zaradi spolne usmerjenosti uporabilo v primeru, kakršen je v zadevi v glavni stvari, ta primer tudi spadati na področje uporabe prava Unije (glej zgoraj navedeno sodbo Küçükdeveci, točka 23).
- 61 Vendar niti člen 13 ES niti Direktiva 2000/78 ne dajeta podlage za to, da bi položaj, kot je obravnavani v postopku v glavni stvari, spadal na področje uporabe prava Unije v obdobju pred iztekom roka za prenos te direktive (glej po analogiji sodbo z dne 23. septembra 2008 v zadevi Bartsch, C-427/06, Recueil, str. I-7245, točki 16 in 18, in zgoraj navedeno sodbo Küçükdeveci, točka 25).
- 62 Člen 13 ES, ki je Svet Evropske unije pooblašča, da v mejah pristojnosti, ki mu jih poverja Pogodba ES, sprejme ukrepe, ki so potrebni za boj proti vsakršni diskriminaciji na podlagi spolne usmerjenosti, namreč kot tak ni dopušča, da bi se zaradi prepovedi vsakršne diskriminacije take narave pravo Skupnosti uporabljalo za položaje, za katere – kot v zadevi v glavni stvari – niso veljali ukrepi, sprejeti na podlagi navedenega člena, in natančneje v zvezi z Direktivo 2000/78, pred iztekom roka, ki ga ta določa za prenos (glej po analogiji zgoraj navedeno sodbo Bartsch, točka 18).
- 63 Poleg tega člen 10(6) prvega RGG ni ukrep za izvajanje Direktive 2000/78 niti drugih določb prava Unije, tako da ta direktiva šele s potekom roka za njen prenos povzroči, da nacionalna ureditev – ki se obravnava v postopku v glavni stvari in ki se nanaša na materijo, ki jo ureja ta direktiva, in sicer pogoje glede plačila v smislu člena 157 PDEU – spada na področje uporabe prava Unije (glej po analogiji zgoraj navedeno sodbo Bartsch, točke 17, 24 in 25).
- 64 Glede na te preudarke je treba na peto vprašanje odgovoriti, da če člen 10(6) prvega RGG pomeni diskriminacijo v smislu člena 2 Direktive 2000/78, lahko posameznik, kot je tožeča stranka v postopku v glavni stvari, uveljavlja pravico do enakega obravnavanja ne prej kot po izteku roka za prenos navedene direktive, torej od 3. decembra 2003, in to ne da bi moral čakati, da nacionalni zakonodajalec to določbo uskladi s pravom Unije.

Četrto in šesto vprašanje

- 65 Glede na odgovore na tretje in peto vprašanje, na četrto ni treba odgovoriti.
- 66 Glede šestega vprašanja zadošča ugotovitev, da se spor, ki je predmet postopka v glavni stvari, nanaša na prejemke iz naslova dodatne pokojnine, izplačane po 1. novembru 2001, na katere časovna omejitev učinkov sodbe z dne 17. maja 1990 v zadevi Barber (C-262/88, Recueil, str. I-1889) na obdobje po 17. maju 1990 ne more vplivati, čeprav so bili prispevki, ki so podlaga za te dajatve, vplačani pred razglasitvijo te sodbe. Poleg tega niti Zvezna republika Nemčija niti Freie und Hansestadt Hamburg nista predlagala nobene časovne omejitve učinkov te sodbe in noben element, predložen Sodišču, ne kaže na to, da bi bila taka omejitev potrebna.

Stroški

- 67 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (veliki senat) razsodilo:

1. **Direktivo Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu je treba razlagati tako, da z njenega področja uporabe *ratione materiae* niti zaradi člena 3(3) niti zaradi uvodne izjave 22 te direktive niso izključene dodatne pokojnine, kot so te, ki se na podlagi zakona Land Hamburg o dodatnih starostnih in družinskih pokojninah uslužbencev Freie und Hansestadt Hamburg (Erstes Ruhegeldgesetz der Freien und Hansestadt Hamburg) v različici z dne 30. maja 1995 izplačujejo nekdanjim uslužbencem Freie und Hansestadt Hamburg in njihovim preživelim družinskim članom, ki so plačilo v smislu člena 157 PDEU.**
2. **Povezane določbe členov 1, 2 in 3(1)(c) Direktive 2000/78 nasprotujejo nacionalni določbi, kot je člen 10(6) omenjenega zakona Land Hamburg, v skladu s katerim upravičenec, ki je v partnerski skupnosti, prejema dodatno pokojnino, ki je nižja od tiste, ki se izplačuje upravičencu, ki je poročen in ne živi trajno ločeno, če**
 - **lahko v zadevni državi članici zakonsko zvezo sklenejo samo osebe različnega spola in poleg nje obstaja partnerska skupnost, kot je ta, ki jo ureja zakon o registrirani partnerski skupnosti (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft) z dne 16. februarja 2001, ki je pridržana za osebe istega spola, in**
 - **obstaja neposredna diskriminacija zaradi spolne usmerjenosti, zato ker je v nemškem pravu zadevni življenjski partner glede predmetne pokojnine pravno in dejansko v primerljivem položaju kot zakonec. Presoja primerljivosti je v pristojnosti predložitvenega sodišča in se mora osredotočiti na pravice in obveznosti zakoncev na eni strani ter oseb v partnerski skupnosti na drugi strani, kot so urejene v okviru ustrežajočih institutov in ki so upoštevne glede na cilj in pogoje za pridobitev zadevne dajatve.**
3. **Če člen 10(6) zakona Land Hamburg o dodatnih starostnih in družinskih pokojninah uslužbencev Freie und Hansestadt Hamburg v različici z dne 30. maja 1995 pomeni diskriminacijo v smislu člena 2 Direktive 2000/78, posameznik, kot je tožeča stranka v postopku v glavni stvari, lahko uveljavlja pravico do enakega obravnavanja ne prej kot po izteku roka za prenos navedene direktive, in sicer od 3. decembra 2003, in to ne da bi moral čakati, da nacionalni zakonodajalec to določbo uskladi s pravom Unije.**

Podpisi

¹* Jezik postopka: nemščina.